

Identiteta in razlika: Kako je označena razlika v relaciji z identiteto?

Klasifikatorični sistemi

Identitete se izoblikujejo skozi označevanje razlike. Ta proces poteka tako skozi simbolične sisteme reprezentacij, kot tudi skozi oblike družbene izključitve. V družbenih odnosih so te oblike simboličnih in socialnih razlik oblikovane skozi klasifikatorične sisteme, preko katerih lahko razdelimo vse karakteristike neke populacije v dve nasprotni si skupini; na nas in druge (eng. self/other).

Durkheim na primeru religije ponazarja, da so socialni odnosi v neki družbi producirani in reproducirani skozi rituale in simbole, ki klasificirajo stvari kot svete in posvetne; pri čemer pa ni nobena stvar v njenem bistvu sveta – vse je stvar simbolne reprezentacije. Reprezentacije, kakršne najdemo pri primitivnih religijah (maske, ritualni objekti, totemistični predmeti, itd.), so smatrane kot svete predvsem zato, ker utelešajo vrednote in norme neke družbe in jo s tem kulturno stabilizirajo. Družbeno življenje je pri Durkheimu definirano prav s tenzijami med svetim in posvetnim in šele skozi rituale se izoblikuje pomen. Sveto je definirano in označeno kot drugačno v relaciji s posvetnim, do katerega je »sveto« nasprotno in iz njega popolnoma izključeno. Načini, na katere kultura postavi meje in izpostavi drugačnost, so ključni za naše razumevanje identitet. Označevanje drugačnosti je tako ključna komponenta vsakega klasifikatoričnega sistema.

Vsaka kultura konstituira iz zanjo značilnih načinov klasifikacij sveta, zato mora obstajati nek konsenz med člani njene družbe o tem, kako klasificirati stvari in s tem ohraniti stopnjo socialnega reda – in ravno ti skupni sistemi pomenov pravzaprav definirajo tisto, čemur pravimo kultura.

Claude Lévi-Strauss nadaljuje Durkheimovo teorijo in jo ponazori na primeru hrane. Hrana, ki jo konzumiramo, ustvari identiteto med nami kot ljudmi (našo kulturo) in našo hrano (naravo). Kuhanje je tako univerzalni način pretvarjanja narave v kulturo. Ljudje kot biološki organizmi potrebujemo hrano za preživetje v naravi, toda naše preživetje je odvisno od uporabe socialnih kategorij, katere pa izhajajo iz kulturnih klasifikacij in so potemtakem pogoj za koriščenje narave. Hrana nam pove veliko o nas in o kulturi v kateri živimo in je neke vrste medij sporazumevanja med ljudmi. Lévi-Strauss opozarja tudi na samo pripravo in konzumacijo hrane, ki nam prav tako lahko veliko povesta o ljudeh in njihovih navadah, religioznih prepričanjih, itd. Zanj je hrana nosilka simboličnih pomenov in lahko služi kot označevalec (eng. signifier). Konvencije neke družbe pa so tiste, ki določajo kaj je in kaj ni hrana in kakšne vrste hrana naj bi se konzumirala ob določenih priložnostih.

Vse to implicira na dejstvo, da je socialni red ohranjen skozi binarne opozicije in tvorbo insajderjev in outsajderjev, pri čemer je identiteta outsajderjev izoblikovana v relaciji do insajderja – je njeno nasprotje (other). Neka beseda (stvar) tako dobi pomen šele v relaciji z »drugim«, je tisto, kar »drugi« ni. Tako je npr. Slovensko tisto, kar je neitalijansko, nehrvaško, neavstrijsko, itd.

Douglasova uporabi primer umazanije, kjer pravi, da je umazanija nasprotje reda in da nekaj takega kot absolutna umazanija ne obstaja. Umazanija je tako stvar (izven) konteksta. Npr. zemlja na vrtu je nekaj povsem normalnega, če pa jo najdemo na preprogi v naši dnevni sobi, je to izven njenega pravega konteksta in je zato tretirana kot umazanija. Tako je konstrukcija kategorij čistega in nečistega (umazanega), insajderjev in outsajderjev, produkt kulturnih klasifikatoričnih sistemov, ki vzdržujejo red.

Kultura torej določa klasifikatorične sisteme in s tem postavlja simbolične meje med tistim, kar je vključeno in tistim, kar je izključeno in je zato ključni mehanizem pri vzpostavljanju in kulturno sprejete prakse.

Razlika (Drugačnost)

Identitete so izoblikovane skozi relacije do drugih identitet, do outsajderjev, to tistega, kar one niso (other). Za ponazarjanje razlik med identitetami pa se najpogosteje uporablja de Saussurjev sistem binarnih opozicij, ki je bistven element pri oblikovanju pomenov. Razlika je tako lahko vrednotena negativno, kot izključitev in marginalizacija tistih, ki so definirani kot »drugi«, lahko pa pomeni nekaj pozitivnega, raznolikega, heterogenega, hibridnega in bogatega (npr. Parada ponosa: »Vesel sem, da sem gej!«). Derrida pravi, da binarne opozicije torej consistirajo iz jasnega dualizma, pri čemer je eden izmed elementov vedno v ospredju, preferiran, močnejši kot njegovo nasprotje. Cixouseva uporabi ta argument na primeru družbenega spola (gender) in s tem odpre problematiko neenakosti binarne opozicije moški vs. ženska. Tako je ženska vedno tisti manjvredni, represirani del binarne opozicije, je pasivna, čustvena, občutljiva, naravna..., medtem ko moškimi vedno pripada aktivni, svetli, močnejši, razumnejši del. V teh dualizmih je po mnenju Cixouseve nujno eden izmed izrazov močnejši, bolj cenjen kot drugi; eden je »norma«, drugi pa je »ostalo«, je devianten in izločen. Tako kot Cixouseva, tudi Simone de Beauvoir v »Drugem spolu« zagovarja, da so ravno skozi te dualizme ženske prezentirane kot »drugi«, kot tisto, kar moški niso. Neenakost med družbenima spoloma naj bi bila posledica enačenja žensk z naravo in moških s kulturo, kar je po Lévi-Straussu temeljna binarna opozicija v diskurzu družbenega življenja. Derrida pa med drugim opozarja, da je dana dihotomija eno izmed ključnih sredstev za (evropejsko) manipulacijo nad razmerji moči in monopol nad idejami. Pomen zanj ni fiksiran v med označevalcem in označencem, ampak se oblikuje skozi razlike (drugačnost) – ni nekaj trdnega, stalnega, ampak je stvar naključja.

